

נשים אמניות: התהליך היצירתי

בל הוקס

מתוך: Art on my Mind, 1996

הביאה לתרגום: נעמי טנהאוזר

אני בחורה שחולמת על בטלה וחופש, תמיד הייתי כזאת. חלומות בהקיץ* היוו תמיד צורך קיומי עבורי. מאז ומתמיד הייתי זקוקה לשעות ארוכות בהן אני נמתחת, לובשת בגדי משי, סאטן וקשמיר, לבד עם עצמי, שרויה ביופי הסובב אותי. מאז ומתמיד הייתי בחורה של סיבים, של בדים ושל תחושת הבד המרגיע כנגד העור. אחרי שאני מתקשטת בדיוק כמו שצריך, אני מוכנה למשימה העצומה של פשוט לרבוץ, לבלות זמן רצוף עם מחשבותי, חלומותי, ותשוקותי האדירות, אשר כמו אהבה בלתי מושגת, אינן מגיעות להגשמה. לאחרונה, באמצעה של בדידות זו, אני מוצאת את עצמי כותבת, טווה מילים בתוך ראשי כדי שלא לשכוח את התובנות, את הרגעים החדים של הבהירות המבליחים בזמן שקט זה, הצפים בתוך הריחות השופעים של סבון הלימון- ורבנה ובושם הפירות, ספר מונח בתוך ידי.

פעמים רבות אני עוצרת את החלומות בהקיץ ושולחת יד לעבר עט ונייר, לכתוב. הכתיבה אף פעם אינה רגע של חלום עבורי; כתיבה היא עבודה. הכתיבה היא תשוקתי. אך היא אינה תשוקה קלה. היא אינה מגוננת עלי או מרגיעה אותי. המילים מאתגרות אותי - הן עובדות עלי כאילו נקלעתי לרגע בו אני נשלטת על ידי רוחות, בו כוחות מעבר לשליטתי כובשים אותי וגוררים אותי, לעיתים בניגוד לרצוני, למחוזות, לנופים של מחשבות ורעיונות, למסע בו לא ביקשתי להיות. מעולם לא הייתי נערה של מסעות. תמיד קשורה לספה, למרפסת האחורית, לנדנדה, רציתי לראות את העולם תוך עמידה במקום. מחשבותי הן תנועה, רעיונותי, הרפתקאותי. הנסיעה עבורי היא בדרך כלל יותר מדי. אני מרגישה מוצפת, עודף תחושות, טעונה מדי, אני נשברת. "אחותי," אני אומרת לחברתי המתוקה ביותר, אשר לעיתים קרובות מודאגת מכמות הזמן אותו אני מבלה מסוגרת, מרותקת, מבודדת, "אני מבינה את אמילי (דיקנסון): היא נשארה בבית, לארגן את מחשבותיה - לעבוד ללא הפרעה."

אני חושבת לעיתים קרובות וברצינות רבה על נשים ועבודה, על משמעות הלוקוסוס הזה של זמן פנוי - זמן לארגן את המחשבות, זמן לעבוד ללא הפרעה. זמן זה הוא מרחב להתבוננות וכווריי. הוא מגביר את יכולת היצירה. עבודה עבור אמניות אינה רק הרגע בו אנו כותבות או יוצרות אמנות מסוג אחר, כגון ציור, צילום, קולאז' או טכניקה מעורבת. באופן הרחב ביותר, זהו גם הזמן אותו אנו מבלות בהתבוננות, בהתכוננות. מרחב מבודד זה הוא לעיתים מקום אליו חודרים חלומות וחזיונות ולעיתים מקום שבו שום דבר לא קורה. אולם הוא חיוני לעבודה יצירתית בדיוק כמו מים לגדילת הצמח. שקט זה, רוגע זה, החיוניים לטיפוח הדבקות במעשה האמנותי - ביצירה - ממשיכים להוות מרחב שנשים (ללא קשר לגזע, מעמד, לאום וכו') נאבקות למצוא בחייהן. הצורך שלנו במקום בלתי מופרע זה, מהווה לעיתים קרובות איום גדול בהרבה לאלו הצופים בהיכנסנו לתוכו מאשר הרגע הקונקרטי של היצירה, (עבור הסופרת,

:Deleted

הרגע בו היא מניחה מילים על הדף, עבור הציירת הרגע בו היא לוקחת את החומר בידה). עדיין לא יצרנו תרבות שחל בה שינוי מהותי כתוצאה מהפרקטיקה הפמיניסטית, תרבות שבה יהיה ברור לכולם שטיפוח כישרון או יצירת גוף עבודה בר קיימא, דורשים, מטבע הדברים, שעות בלתי מופרעות מהסוג הזה. בעולם מסוג זה ייראה לגמרי מובן מאליו שנשים המתמסרות לתהליך האמנותי תדרושנה את זכותן למרחב מסוג זה.

: Deleted

זמן רב לאחר שהתנועה הפמיניסטית העלתה שאלות לגבי אמנות גדולה וגאונות נשית ובכך גרמה לאנשים לחשיבה מחודשת על טבעו של מגדר ושל המעשה האמנותי, להתבוננות באמנות של נשים בכבוד ובהכרה מלאה, אנו מחוייבות עדיין להתמודד עם סוגיות של מגדר ועבודה ביחס לפוליטיקה של ייצור מרחב ושל מציאת זמן לעשות את מה שאמניות עושות. רוב האמניות שאני מכירה מרגישות עסוקות הרבה יותר מדי. אנו עובדות להרוויח כסף (מכיוון שמזמן נטשנו את הרעיון שגברים יתמכו בנו כאשר אנו עושות אמנות – אם אי פעם חשבנו כך – או שפטרונים יזהו את אי הצדק ההיסטורי ויפצו אותנו על ידי מתן זמן ותמיכה כלכלית). לפרנס את עצמנו ואת משפחותינו הלא פטריארכאליות. אנו מבלות זמן מופרז בעשייה פוליטית (הן תיאורטית והן מעשית) כדי לשמור על השינויים שהביאה התנועה הפמיניסטית המאפשרים לנשים רבות מאי פעם ליצור. אנו מבזוזות זמן רב בנִסיון לחשוב כיצד לעשות שימוש נכון בזמן. אנו דואגות שאנו לא נותנות מספיק מעצמנו ומתשומת ליבנו לאלו שאנו אוהבות. רבות מאיתנו עדיין יוצרות תוך פחד מתמיד שאם נדאג יותר מדי לאמנות, נישאר חסרות זוגיות, לבד. וחלקינו, אשר יש להן בני זוג וילדים, דואגות שכאשר אנו חוזרות הביתה לא יהיו עלינו סימנים בולטים של זהותנו האמנותית. אמניות רבות מפנות את מרחב העבודה, אינן מציגות את עבודתן, כדי למחוק כל סימן לתשוקתן למשהו כה נעלה כמו אמנות. למרות החשיבה והעשייה הפמיניסטית, נשים ממשיכות להרגיש אמביוולנטיות לגבי הקצאת זמן, משאבים, מחויבות ולהט. גם אין נחמה בעובדה שחלקינו מצליחות לתאם בין כל העיסוקים ולהכניסם בלוח הזמנים, למרות שיש לכך חשיבות. בזכות זה, אנו יודעות כעת שההצלחה לדחוק את הכל אינה ערובה לכך שנבשיל כאמניות, כחושבות. חלקינו פוחדות שלוח הזמנים ההדוק והממושמע מצר ומגביל את דמיונו, סוגר את חלומותינו ואת חזונו, כך שאנו נכנסות לסוג חדש של כלא רוחני. אמנם איננו כבולות יותר על ידי מגבלות מגדריות, גזעיות או מעמדיות האומרות לנו שאיננו יכולות להיות אמניות, שאיננו יכולות ליצור אמנות גדולה ומשכנעת, אך נותרנו כבולות על ידי מגבלות על דמיונו.

בחוויה האישית שלי, לא יכולתי לחלום, לחשוב וליצור במיטבי במצב של עייפות, עבודת יתר ולחץ. לפני שנים רבות החלטתי שאם אני רוצה להבין את התנאים שהובילו גברים לגדולה אני צריכה ללמוד את חייהם ולהשוותם לאלו של נשים. קראתי ביוגרפיות של גברים מגזעים, ממעמדות ומלאומים שונים אשר הוכתרו על ידי התרבות כחושבים יצירתיים משמעותיים או גדולים. מצאתי שהסביבה בחייהם של גברים אלו (הורים, חברים, מאהבים וכו') ציפתה וקיבלה את העובדה שהם זקוקים למרחב זמן בנפרד כדי לאפשר לעשייה היומיומית לפרוח, וכדי לעסוק בהתחדשות של הרוח. על פי רוב, הביוגרפיות שלהם חושפות שגברים אלה לא היו צריכים לבזבז שעות אינסופיות כדי להצדיק את הצורך שלהם בהתבוננות,

בזמן להיות לבד, בהתענגות על השקט, בעבודה ללא הפרעה. אדריאן ריצ' כותבת על הצורך בזמן זה בספרה *What Is Found There: Notebooks on Poetry and Politics*, והיא מדגישה שזמן כזה לעיתים קרובות "נחטף בליווי רגשות אשמה". והיא ממשכה: "רוב, אם לא כל השמות שאנו מכירים בשירה הצפון אמריקאית הם שמות של אנשים אשר הֵייתה להם גישה מסוימת לזמן פנוי – אותה זכות שחלק מהאנשים זוכים בה שהיא בעצם צורך של כולם. המאבק על קיצור יום העבודה הוא מאבק קדוש למען זמן חופשי עבור האדם העובד.... אולם כל דור עובד חייב לשוב ולדרוש את חופש הזמן הזה, ומאמצים רבים מסכלים באכזריות. הקפיטליזם מבוסס על צמצום חופש זה." רוב האמנויות, כולל אני, גם עובדות כשכירות בתחומים אשר אינם קשורים ישירות לאמנותן. אני עדיין חולמת על היום שבו אוכל להפסיק ללמד, שבו אוכל להקדיש זמן לכתיבה וליצירה אמנותית. רוב האמנויות עדיין נאבקות על מציאת זמן. למרות שהתנועה הפמיניסטית הובילה לפתיחת הזדמנויות מעמדיות אשר אפשרו לנשים מצליחות מסוימות לדרוש את הזמן הזה, הזדמנויות אלו עדיין נדירות. נשים בודדות אלו בדרך כלל מתאימות ביותר מבחינת מעמדן, גזען, ריקען, השכלתן או סביבתן על מנת לזכות ביתרונות של הזדמנויות אלו.

Deleted: 1

Deleted: 1

גדלתי במשפחה גדולה, דרומית, שחורה ופטריארכאלית. ממעמד הפועלים, עם אחיות רבות ואח אחד והחוויה שלי כאשר הגחתי מהקשר זה כאמנית/יוצרת מוכשרת בפוטנציאל שירתה אותי תמיד כבסיס להתייחסות עקבית להשפעתם של מעמד, גזע ומגדר על היצירתיות הנשית ועל העשייה האמנותית של נשים. רוב הנשים אותן אני פוגשת (לבד ממספר נשים ברות מזל) מרגישות שאנו עדיין נאבקות כנגד סיכויים אדירים כדי לשנות הן את התרבות שלנו והן את חיינו היומיומיים כדי שהיצירתיות תוכל להיות ניוונה באופן רציף. כבוד לעוצמתו של מאבק זה חייב להוביל אותנו ליצור הקשר ציבורי לדיון, לתיאוריה ולמיסוד אסטרטגיות ודרכי פעולה הממשיכות לבחון את היצירתיות הנשית ואת העשייה האמנותית הנשית מנקודת מבט פמיניסטית. בימים אלו אני נשאלת לעיתים קרובות על ידי נשים, בעיקר נשים שחורות, כיצד אני מוצאת זמן כדי לכתוב כל כך הרבה. אני מוצאת זמן על ידי הקרבה של מעורבות ועיסוקים אחרים. החיים לבד, בלי ילדים מאפשרים לעשות את ההקרבה הזו. כמו נשים רבות אחרות אשר התמסרו בלהט לעשייה האמנותית, אני מוצאת שהתמסרות זו נחוות על ידי אחרים כ"חשודה", כאילו עצם העובדה שאני כותבת כל כך הרבה משמעותה שאני בעצם בעלת זהות מפלצתית, מחביאה חוסר רגש נוראי לחיים, למגע אנושי. סקסיום מעורר תגובה זו כלפי נשים אשר מסורות בלהט לעבודה. כולנו מתרשמים מגברים המקדישים את חייהם לעשייה אמנותית. אני נזכרת בפליאה אשר בה בחרתי את המשורר הגרמני רילקה לאחד מחונכי ומדריכי הרוחניים. בכתביו הוידויים נדמה היה שההתבודדות היא טקס חיוני בדרך להגשמה האמנותית. כאשר קראתי את שנכתב עליו, ביקורת ספרותית, ביוגרפיות ומחשבות של כותבים אחרים אשר קיבלו ממנו השראה, אף לא אחד ראה התמסרות זו כחשודה. היא נתפסה כסימן לגאוניותו, חיונית לטיפוח הכישרון. התמסרותו לעשייה האמנותית מעולם לא נתפסה כחשודה או מפלצתית אלא רק כמהותית לגדילתו והתפתחותו.

מכיוון שגדלתי שחורה, אישה, במעמד הפועלים, ללא הדרכה של מבוגרים בעלי כוונות טובות. בחרתי את מורי הרוחניים מתוך יחידי הסגולה שעבודתם נגעה בנפשי. בתמימותי בנושא הפוליטיקה של המגדר בעולם התרבות, הרגשתי שאני מסוגלת להידמות לכותבים/אמנים גברים לבנים באותה מידה כמו לאמילי דיקנסון, ללוריין הנסברי או לג'יימס בולדווין. בן זוגי היחיד לאורך זמן, אותו עזבתי לפני שנים רבות, ממשיך לכתוב ולפרסם שירה. כפרופסור לספרות הוא הביא לתוך חיי מודעות לנושא של משמעת ודבקות במטרה. שנינו היינו משוררים וחלקנו משיכה משותפת לעבודות של משוררים לבנים מאסכולת ההר השחור (Black Mountain School). התלהבנו מכתבתם של צ'רלס אולסון, ויליאם קרלוס ויליאמס, ורוברט דנקאן. דרך המחקר של בן זוגי התפתח קשר עם רוברט דנקאן. לבן, גבר והומוסקסואל, רוברט ומאהבו, ג'ס, סימלו עבורי מערכת יחסים אידיאלית. הם מיקמו את האמנות במרכז החיים ובנו סביבה מערכת יחסים הדדית מספקת. למדתי מהם רבות. הם נתנו לעצמם "זמן" ליצור ונתמכו על ידי פטרונים ומעריצים. ג'ס, אשר עדיין עובד לבד בסטודיו, היה המורה הרוחני העיקרי שלי. הוא היה זה שלעיתים קרובות הסתגר הרחק מהפרעות העולם, מקיף את עצמו בעולם האמנות. ג'ס היווה עבורי דוגמא אמיצה וחיובית. נדמה היה שהוא מעולם לא היה מודאג ממה שאחרים חשבו עליו, או על עבודתו. בניגוד לרוברט, אשר לעיתים לעג לדבקותי בעשייה האמנותית בסגנון סקסיסטי טיפוסי, ג'ס תמיד הרגיע אותי שאני מסוגלת לעצב עולם בו אוכל ליצור.

לאור הפוליטיקה של גזע מגדר ומעמד, אין זה מפתיע שכל כך הרבה מן המודלים לחיקוי מתחום האמנות שמהם שאבתי הדרכה לעבודתי היו לבנים וגברים. ידעתי שאני זקוקה להדרכה בגלל הקשיים שהיו לי בבניית זהות עם בטחון עצמי כאמנית. בשנותי הצעירות יותר מצאתי את עצמי נאבקת עם חוסר היכולת לסיים פרויקטים. באופן שגרתי הייתי נוטשת את עבודות האמנות לפני סיומן ולא גמרתי עד הסוף יצירות אשר כתבתי. המשמעת הייתה עבורי בעיה משמעותית. הייתי חייבת למצוא דרך לפרוץ דרך המחסומים אשר הובילו אותי לנטוש את העבודה, חייבת ללמוד לסיים אותה. תרגלתי משמעת על ידי הליכה בעקבות דוגמאות של מורים רוחניים נבחרים. הרבה לפני שפרידה קאלו הפכה לאיקונה פופולארית כפי שהיא היום, הוקסמתי מיחסה לציור – מהאופן שבו היא המשיכה לעבוד גם כאשר סבלה מכאב רב. כמו במקרה של אמנים עכשוויים כדוגמת האמן האמריקאי קריבי ז'אן מישל באסקיאט, יחסה של קאלו לאמנות מסתכן בשקיעה אל תוך עיסוק אובססיבי ומציצני בחייה הפרטיים, הפרטים הקשורים לפרשיות האהבים שלה, והשימוש שהיא עשתה באלכוהול ובסמים. בו בזמן שגם אני נמשכת לתשוקה ההדוניסטית אשר צבעה את יחסה ליום יום, אני נשארת מוקסמת בעיקר מיחסה לעבודה, מהאישה הצעירה אשר, לאחר שעברה ניתוח רציני, הצהירה בגאווה, "לא מתי ויש לי משהו לחיות עבורו - הציור". ייתכן שיבוא יום בו אורח חייה ההדוניסטי של קאלו ייחשב רק לתפאורה, למסכה או לדמות אותה היא יצרה כדי להחביא את עוצמתה של אישה המונעת על ידי האהבה לאמנות. ייתכן שהיא הבינה, תחילה באופן אינטואיטיבי ולאחר מכן באופן פוליטי, עד כמה מפלצתית ומאיימת היא הייתה יכולה להיראות לתרבויות סקסיסטיות בכל מקום לו הייתה מבהירה שהאמנות היא תמיד האובססיה המובילה, תמיד הכמיהה הראשונית, החיפוש הקדמון.

מן הדוגמה של קאלו, הבנתי את חשיבותה של עבודה עקבית. תוך לימוד מאמנים מרקעים תרבותיים שונים ובעלי חוויות מגוונות, הייתי נחושה ליצור לעצמי עולם בו היצירתיות שלי תכובד ותתאפשר. עולם זה עדיין בהתהוות. אך בכל שנה משנות חיי אני מוצאת את עצמי עם יותר זמן ללא הפרעה, ללא קטיעה. כאשר החלטתי להסתפק במשכורת נמוכה וללמד במשרה חלקית, היה זה כדי לתת לעצמי יותר זמן. שוב, בחירה זו דרשה הקרבה, התחייבות לחיות בפשטות. אולם אלו הן בחירות אשר אמניות חייבות לעשות אם אנו רוצות יותר זמן להתעמקות, יותר זמן לעבוד. אמניות אינן יכולות להכות לתנאים אידיאליים לפני שאנו מוצאות את הזמן לעשות את שאנו צריכות לעשות. אנו חייבות לעבוד באופן אופוזיציוני, בניגוד לטבע.

Deleted:

כל אחת מאיתנו חייבת להמציא אסטרטגיות אלטרנטיביות אשר תאפשרנה לנו לנוע כנגד ומעבר למחסומים העומדים בדרכינו. לעיתים קרובות אני מוצאת שנשים אחרות נמצאות בתוך קבוצת האנשים אשר רואות את הדבקות הנשית לעבודה כחשודה. בין אם נשים אלו מדברות מתוך כעס או כתוצאה מרגשות קנאה מודחקים, ברור שאנו צריכות לעשות העלאת מודעות פמיניסטית בנוגע לחשיבות של תמיכה של נשים האחת בשנייה במאמצינו לבנות מרחבים לא מופרעים בהם נוכל להתבונן ולעבוד מתוך להט, נעזבות לנפשנו.

קבוצות ההעלאת מודעות, אספות, ומפגשים ציבוריים חייבים לתפוס שוב מקום מרכזי בפעילות הפמיניסטית. נשים צריכות מרחבים בהם נוכל ללמוד באופן עמוק ואינטימי את כל ההיבטים של החוויה הנשית כולל יחסינו לייצור האמנותי הנשי. למרות שרוב הפמיניסטיות בימים אלו מודעות לסוגיות של גזע, מעמד והעדפה מינית, של ההבדלים בינינו, אנו נוטות להתמודד עם סוגיות אלו באופן שטחי בלבד. נשים חייבות עדיין ליצור הקשר, הן פוליטי והן חברתי, בו ההבנה שלנו את הפוליטיקה של השוני לא רק משנה את חיינו האישיים (ואנו חייבות עדיין לדבר על שינויים אלה) אלא משנה את אופן העבודה שלנו עם אחרים בציבור, במוסדות, בגלריות וכדומה. למשל: מתי היסטוריוניות של האמנות ומבקרות תרבות לבנות, הבונות את הקריירה שלהן על המיקוד בעבודתם של נשים וגברים בעלי צבע עור, תשתפנה אותנו בחוויה האישית שלהן - כיצד שינתה עשייה תרבותית זו את זהותן בעולם באופן שמתפרש מעבר להצלחה האישית והמקצועית? מתי הן תדברנה או תכתובנה על האופן שבו עבודה זו משנה את הדרך בה הן מתקשרות עם אנשים בעלי צבע? מתי נבחן כולנו סוגיות של גזע וגזענות ביחס לתפיסותינו בדבר מצוינות אמנותית, התבוננות באופנים בהם אנו חושבות על צבע, כיצד אנו משתמשות בדימויים בעבודות? כמה אמנים מייצרים פוליטיקה של שוני על ידי בחינה מדוקדקת של בחירותיהם? תוך כדי עבודה לכד בסטודיו, חותרת הציירת האפרו אמריקאית אמה אמוס לבחון באופן ביקורתי את הדרך בה גזע, גזענות ועליונות לבנה קובעים את הצבעים בהם אנו בוחרות להשתמש בציורים, הצבעים שאנו בוחרות לגוף האנושי. סוגיות של מעמד עולות בעבודות כמו זו של יוניס ליפטון **שם בדוי, אולימפיה**. באיזו מידה משפיעים מעמדה ולאומה המיוחסים על האופן בו היא מפרשת את חייה ועברה של אישה לבנה ממעמד הפועלים? דיונים מסוג זה חייבים להופיע אם ברצוננו להבין את המורכבות של ההבדלים

בינינו, אם אנו רוצות ליצור הקשר תרבותי בו סולידריות תרבותית בין נשים עשויה להתחזק. כאשר תיווצר התחזקות זו עולם האמנות בו אנו עובדות יתרחב ויעשה יותר חיובי.

אנשים רבים חושבים שהפמיניזם כבר שינה את ההקשר החברתי בו אמניות יוצרות. הם מבלבלים מעורבות גדולה יותר בשוק עם יצירה של מרחב משחרר בו נשים תוכלנה ליצור אמנות משמעותית, משכנעת, "גדולה", ושאמנות זו תקבל הכרה מלאה. ה"מסחור" של השוני מוביל לעיתים קרובות להנחה שעבודות של אנשים בעלי צבע ושל נשים לבנות מהפריפריה "חמות" כרגע ויכולות לזכות בהכרה ובתגמול מסוימים המגיעים או לא מגיעים להן. ההשפעה של חשיבה כזו על עבודתנו היא בכך שהיא מעודדת אמניות פריפריאליות להרגיש כאילו אנו חייבות לעשות את עבודתנו מהר, להכות בברזל בעודנו חם, או להסתכן בהתעלמות לנצח. אם אנו כותבות, מעודדים אותנו לכתוב בדיוק כמו שכתבו אלה שעשו כסף גדול והשיגו הצלחה גדולה. אם נניח אנו מצלמות, מעודדים אותנו לייצר דימויים שאנשים רוצים לראות ולקנות. מסחור זה, עבור שוק נטול כושר אבחנה, מבקש לסגור, להגביל ואפילו להרוס את החופש והעשייה האמנותית. אנו חייבות להיזהר שלא להתפתות על ידי האופציה השטחית והנדירה של הכרה והערכה מיידית, אשר עשויות לתת לנו תשומת לב חלקית באופן אשר עלול להנציח את מצבנו הפריפריאלי ולהפריד בינינו. נשים חייבות להעזיז להיות ערניות וכך לשמר את היושרה של עצמן ושל עבודתן.

כאמניות המבטאות את הסולידאריות שמעבר להבדלים בינינו, אנו חייבות לפרוץ קדימה וליצור מרחבים בהם עבודתנו תיראה ותוערך בהתאם לסטנדרטים המשקפים את תחושותינו לגבי איכות אמנותית. בזמן שאנו חותרות להיכנס אל הזרם המרכזי בעולם האמנות, אנו חייבות להרגיש מועצמות כדי לשמור בקנאות על ייצוג האישה כאמנית. כדי שלעולם לא ימעוטו שוב מערכו. באופן בסיסי, אנו חייבות ליצור מרחב של מעורבות פמיניסטית מבלי לוותר על מושא הדאגה העיקרי, שהוא הדבקות בעשייה האמנותית, דבקות שהיא אינטנסיבית ומתגמלת מספיק כדי להוות מסלול המוביל לשחרור ולסיפוק.

:Deleted

* קוורי - מושג הלקוח מתחום הפסיכואנליזה המתייחס למצב של חלימה בהקיץ ואסוציאציות פנימיות